

Nr 70.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1929 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till staten av viss fastighet för anordnande av trädgårdsskola för norra Sverige m. m.

I en till riksdagen den 15 mars 1929 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 203, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen förklara, att riksdagen icke funne anledning till erinran mot emottagandet av en i statsrådsprotokollet omförmäld donation av 138,500 kronor för förvärfvande av en i samma protokoll angiven fastighet samt anordnande därstädes av en trädgårdsskola för norra Sverige.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till berörda statsrådsprotokoll.

På framställning av Kungl. Maj:t anvisade 1909 års riksdag medel till upprätthållande, bland annat, av en trädgårdsskola i Norrland. Enligt Kungl. Maj:ts beslut skulle skolan förläggas till Härnösand; och bemyndigades lantbruksstyrelsen att träffa avtal härom med trädgårdsdirektören därstädes. Kontrakt upprättades på 5 år att upphöra hösten 1914. Sedermera förnyades samma kontrakt, först för två femårsperioder, därefter för ett år och slutligen ånyo för fem år eller perioden 1925—1930. Nuvarande kontrakt upphör att gälla med utgången av oktober 1930.

Till en början utgick statsbidrag till trädgårdsskolan i Härnösand med 8,000 kronor. År 1917 höjdes anslaget med 2,000 kronor till 10,000 kronor, vilket anslag erhöll karaktär av ordinarie anslag. Under de närmast följande åren till och med budgetåret 1926/1927 anvisades härutöver för ändamålet årliga extra anslag till en början med 7,000 kronor och sedermera med 4,000 kronor. Från och med budgetåret 1927/1928 höjdes det ordinarie anslaget till skolan med 4,000 kronor. Anslaget ingår i det under nionde huvudtiteln upptagna ordinarie anslaget till trädgårdsskolor i mellersta och norra Sverige å 30,000 kronor, varav således 14,000 kronor utgå till trädgårdsskolan i Härnösand, under det att återstoden, 16,000 kronor, äro avsedda för trädgårdsskolan i Åtvidaberg.

I skrivelse den 15 mars 1929 har *lantbruksstyrelsen* anfört bland annat följande.

Kontrakt rörande trädgårdsskolan i Härnösand hade under de senare åren varit upprättat med direktören C. Liljenvall, som av Härnösands stad arrenderade den jord, varå skolan med därtill hörande anläggningar vore belägen. Kontraktet komme, såsom nämnts, att upphöra att gälla hösten 1930. År 1931 utginge jämväl avtalet mellan Liljenvall och Härnösands stad. Den stadsjord, varå skolan vore belägen, hade redan börjat styckas till byggnadstomter och ett förnyande av avtalet rörande arrendering av samma jord torde vara uteslutet. Under sådana förhållanden hade det synts lantbruksstyrelsen nödvändigt att undersöka möjligheten att anordna en trädgårdsskola för Norrland på annat ställe.

Lantbruksstyrelsen, som för närvarande hade frågan om trädgårdsundervisningens ordnande inom landet under utredning, hade för avsikt att slutföra densamma i så god tid, att förslag i ämnet, såvitt på lantbruksstyrelsen ankomme, kunde föreläggas 1930 års riksdag. Styrelsen vore emellertid fullständigt på det klara med, att vid denna undervisnings ordnande minst en verklig trädgårdsskola vore av behovet påkallad inom Norrland. Under utredningens gång hade undersökningar gjorts, huruvida en trädgårdsskola icke fortfarande skulle kunna upprätthållas i Härnösand på annan plats än den nuvarande. Något enligt styrelsens förmenande antagbart förslag härtill hade emellertid icke framkommit.

Nu hade emellertid bruksägaren Seth Kempe för egen del och för fru Lotty Bruzelius, född Kempe, samt fru Eva Kempe, född Treffenberg, i en till chefen för jordbruksdepartementet ställd, till lantbruksstyrelsen inlämnad skrivelse av den 8 mars 1929 erbjudit sig att ställa nödiga medel, 138,500 kronor, till statens förfogande för förvärvande och iordningställande av för en trädgårdsskola lämpliga byggnader och jord i Söråker inom Hässjö socken av Västernorrlands län.

Av skrivelsen framginge, att de för ändamålet avsedda byggnaderna utgjordes av Söråkers gamla herrgård med tillhörande byggnader. Utöver den jämte dessa byggnader avstyckade tomt- och parkarealen föresloges till inköp vissa avstyckade tomter, så att den totala arealen skulle komma att utgöra cirka 16 hektar, varav cirka 10 hektar för trädgårdsskötsel lämplig åkerjord och cirka 3 hektar park.

Lantbruksstyrelsen hade övertygat sig om, att den ifrågavarande egendomen och jorden vore lämplig för ändamålet. Egendomen vore belägen invid landsvägen mellan Härnösand och Sundsvall i närheten av såväl järnvägsstation som ångbåtshamn. Byggnaderna vore tillräckliga för driften av en trädgårdsskola i samma omfattning som den nuvarande i Härnösand, och möjlighet syntes föreligga för den tillämnade skolans elever att erhålla bostad i grannskapet. Jorden vore lämpad för trädgårdsändamål. Redan nu funnes på platsen en handelsträdgård med icke obetydlig kundkrets. Allt talade sålunda för, att här skulle kunna ordnas en tillfredsställande trädgårdsskola med tillräckliga utvidgningsmöjligheter.

Med anlitande av det utav donatorerna utöver köpeskillingen för den fasta egendomen anslagna beloppet av 50,000 kronor syntes kunna täckas de engångskostnader för skolans och trädgårdens ordnande, som vore av nöden.

Som redan anförts hade lantbruksstyrelsen spörsmålet om trädgårdsundervisningens ordnande under utredning. Därvid syntes böra undersökas, huruvida icke trädgårdsskola för Norrland kunde och borde anordnas genom samarbete mellan de norrländska hushållningssällskapen med tillämpning i stort sett av samma principer, varigenom hingstuppfofningsanstalten i

Vången kommit till stånd. En sådan anordning syntes lantbruksstyrelsen emellertid icke utesluten, därest statsverket emottog den nu erbjudna donationen. För gåvan hade nämligen icke föreskrivits några villkor, som omöjliggjorde, att egendomen upplätes till nämnda hushållningssällskap för gemensamt bedrivande av skolan.

Lantbruksstyrelsen hade icke funnit någon bättre möjlighet föreligga för lösandet av frågan rörande upprätthållandet av en trädgårdsskola för Norrland än den, som erbjöde sig genom mottagande av nu föreliggande, frikostiga anbud.

Då genom detta ett betydande belopp utöver köpeskillingen ställdes till förfogande till med skolans upprättande förenade kostnader, torde från statens sida endast de årliga omkostnaderna för skolans bedrivande behöva tagas i betraktande. Huru stora dessa komme att bliva, kunde för närvarande, då utredningen i ärendet icke slutförts, icke angivas, men, såvitt nu kunde bedömas, torde ett årligt anslag av ungefär samma storlek som det nu utgående kunna beräknas vara tillfyllest.

Lantbruksstyrelsen hade visserligen icke på grund av den korta tid, som stått till förfogande, haft tillfälle att nu underkasta byggnader, egendom och därmed förenade förhållanden någon mera ingående granskning, men förutsatte, att ett förvärvande och iordningställande därav inom det anslagna beloppets ram icke skulle stöta på några svårigheter.

Då lantbruksstyrelsen förutsatte, att frågans avgörande komme att underställas riksdagens prövning och något uppskov därmed till en kommande riksdag icke torde kunna ske, finge styrelsen hemställa, att bemyndigande måtte utverkas att för statsverkets räkning emottaga den erbjudna donationen att användas i överensstämmelse med donatorernas förslag.

Av *bruksägaren Kempes* omförmälda skrivelse inhämtas, utöver vad av lantbruksstyrelsen omförmälts, följande.

Av den till kronans förfogande ställda summan, 138,500 kronor, avsåge ett belopp av 88,500 kronor att sätta kronan i tillfälle att förvärva nedannämnda delar av Söråkers egendom jämte därå uppförda åbyggnader samt återstoden 50,000 kronor att bestrida kostnaderna för byggnadernas iordningställande för det med gåvan åsyftade ändamål och anskaffande av undervisningsmaterial m. m.

Fastigheten 18 3/4 mål Söråker nr 5 hade undergått ägostyckning, som fastställdes den 2 mars 1926. Kronans förvärv skulle avse härvid utlagda sex ägolotterna litt. Cb, Cc, Cd, Cv, Cx och Cy ävensom den vid nämnda ägostyckning utlagda ägolotten litt. Ca, däri inräknat avsöndrade lägenheten Trädgården 1¹, med undantag av dels ett område om 2,500 kvadratmeter, beläget i ägolottens nordvästra hörn, dels ock den del av ägolotten litt. Ca, som fölle öster om den å ägostyckningskartan utmärkta väg, som i huvudsakligen nord/sydlig riktning skure den öster om huvudgården belägna hagmarken i två delar. I den del av litt. Ca, som skulle av kronan förvärfvas, inginge jämväl det område, som vid av distriktslantmätaren Gunnar Nisbeth år 1928 verkställd förrättning blivit avstyckat och därå Söråkers gamla herrgårdsbyggnad med flera byggnader vore belägna. Ägare till de områden, som sålunda skulle av kronan förvärfvas, vore Gunnar Löfgren i Sundsvall, utom beträffande lägenheten Trädgården 1¹, vilken ägdes av Stornäsets ångsågs aktiebolag. Grosshandlaren Algot Löfgren i Sundsvall hade i egenkap av ombud för sin son Gunnar Löfgren samt för nyssnämnda bolag förklarat, att Löfgren junior och bolaget vore villiga att till Kungl. Maj:

och kronan försälja ifrågavarande fasta egendomar för en köpeskilling av sammanlagt 88,500 kronor, därav ett belopp av 20,000 kronor utgjorde köpesumman för lägenheten Trädgården 1¹.

Departementschefen har anfört följande:

»Till lantbruksstyrelsens uttalande rörande trädgårdsodlingens betydelse för Norrland samt vikten av att åtgärder vidtagas till denna odlings befrämjande vill jag till fullo ansluta mig. Med den stegrade insikten om vegetabiliernas värde ur näringssynpunkt gör sig kravet på dylika åtgärder alltmer gällande. Ett viktigt led för tillgodoseende av härutinnan föreliggande önskemål synes vara ett bättre ordnande för de norra delarna av riket av undervisningen i trädgårdsskötsel. I sådant hänseende torde förefinnas ett oavvisligt behov att för norra Sveriges vidkommande upprätthålla en trädgårdsskola med försöks- och demonstrationsodlingar av olika slag. Såsom ovan berörts torde icke vara att förvänta, att kontraktet rörande arrendering av den jord, varå trädgårdsskolan i Härnösand jämte anläggningar är belägen, skall komma att förnyas vid kontraktets utlöpande hösten 1930. Genom föreliggande frikostiga donation beredes nu möjlighet för staten att på lämplig plats och utan någon kostnad erhålla en egen undervisningsanstalt för ändamålet, där undervisningen skulle kunna anordnas och bedrivas under helt andra och gynnsammare betingelser än som är möjligt vid en under hittills tillämpade former anordnad skola.

Med hänsyn härtill vill jag livligt tillstyrka donationens mottagande.

Statens årliga omkostnader för den nya skolan torde, med hänsyn jämväl till de inkomster som kunna påräknas genom försäljning av trädgårdsprodukter, knappast behöva överstiga det till Härnösandsskolan för närvarande utgående bidraget. Enär emellertid gåvans mottagande binder staten vid framtida utgifter för ifrågavarande fastighet, lär riksdagens medgivande till mottagandet böra inhämtas. Därest riksdagen lämnar sådant medgivande, torde jag sedermera få för Kungl. Maj:t framlägga förslag i fråga om donationsmedlens användning för avsett ändamål, därvid även bör tagas i övervägande lämpligaste sättet för dispositionen av fastigheten och dess anordnande.»

Sedan representanter för utskottet företagit en resa till Söråker samt Härnösand i ändamål att förskaffa närmare kännedom om de lokala förhållandena därstädes m. m., har utskottet från stadsfullmäktige i Härnösand mottagit en skrivelse av den 7 maj 1929, vilken såsom bilaga fogas vid detta utlåtande.

Utskottet.

I likhet med departementschefen finner utskottet angeläget att på bästa möjliga sätt säkerställa den verksamhet, som bedrives vid den hittills till Härnösand förlagda trädgårdsskolan. Utskottet vill också uttala sin livliga uppskattning av den i propositionen omförmälda synnerligen frikostiga privata donationen, varmed avses att främja denna för Norrland i hög grad betydelsefulla angelägenhet.

Det framgår emellertid av vad lantbruksstyrelsen i ärendet anfört, att någon egentlig utredning icke medhunnits rörande den blivande organisationen av trädgårdsskolan och statens ekonomiska medverkan härtill, och redan denna omständighet gör det svårt för utskottet att i dessa hänseenden

överblicka frågan. Härtill kommer emellertid, att spørgsmålet kommit i ett väsentligt förändrat läge genom det av Härnösands stadsfullmäktige gjorda erbjudandet, varigenom skolan — vilket i propositionen förutsattes vara utslutet — skulle kunna bibehållas på sin nuvarande plats. Stadsfullmäktige hava onekligen anfört åtskilliga vägande skäl för ett dylikt bibehållande. Å andra sidan har utskottet genom såväl propositionen som vad representanter för utskottet vid besök å platsen iakttagit fått den uppfattningen, att den värdefulla egendom, som genom donationen skulle bliva kronans, i flera avseenden väl lämpar sig för inrättandet av trädgårdsskola. För att överhuvud kunna avgöra, vilket av de nu föreliggande alternativen från olika synpunkter är att föredraga, skulle emellertid krävas en betydligt fullständigare utredning; en utredning, som det icke varit möjligt för utskottet att verkställa.

I det skick ärendet alltså befinner sig och då ett bifall till propositionen skulle innebära ett definitivt uteslutande av Härnösandsalternativet, har utskottet ansett sig nödsakad välja den utvägen att låta med denna förläggningsfrågas avgörande tillsvidare anstå i avbidan på erforderlig utredning. Utskottet vill därvid uttala den förhoppningen, att denna undersökning må kunna komma att omfatta båda de numera föreliggande alternativen. Utskottet föreställer sig, att denna undersökning lämpligen kan anknytas till den utredning angående trädgårdsundervisningens ordnande, vilken, såsom förut omförmäls, pågår hos lantbruksstyrelsen och avses att vara fullbordad i så god tid, att förslag i ämnet kan föreläggas 1930 års riksdag.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att förevarande proposition icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 23 maj 1929.

På jordbruksutskottets vägnar:

. C. J. JOHANSSON.

Närvarande: se utlåtande nr 69.

Bilaga.

Till jordbruksutskottet vid 1929 års riksdag.

Sedan flera år tillbaka har Härnösands stad nedlagt ett intresserat arbete för att på lämpligaste sätt bereda Norrlands trädgårdsskola, som ända sedan dess tillkomst, i över fyrtio år, varit förlagd till den s. k. Hovsjorden inom Härnösands stad, möjligheter att kunna fortsätta sin gagnande och för hela Norrland betydelsefulla verksamhet i omedelbar anslutning till redan vunna resultat och till de betingelser, som härför varit för handen. Ett flertal kommittéer ha sålunda varit tillsatta för att utreda det invecklade spørsmålet och inkomma till stadsfullmäktige med förslag om huru skolan på lämpligaste sätt skulle kunna bevaras i Härnösand och huru förläggning och andra förhållanden, som stodo i samband med skolans fortsatta verksamhet, skulle kunna ordnas. Flera förslag i sådant hänseende hava även framkommit. I augusti 1928 hade sålunda stadsfullmäktige under behandling ett förslag, att trädgårdsskolan även i fortsättningen skulle få disponera sitt förutvarande område å Hovsjorden, utökat med lämplig mark intill detsamma, varigenom sammanlagt en fullt tillräcklig areal skulle kunna vinnas för skolans verksamhet. På grund av vissa i förslaget ej fullt utredda detaljer beslöt fullmäktige att återförvisa ärendet till en ny kommitté, som i mars innevarande år för fullmäktige framlade ett fullständigt utarbetat förslag om stadens övertagande av trädgårdsskolans hela verksamhet. Innan detta förslag emellertid hann bli föremål för stadsfullmäktiges avgörande, hade det blivit bekant för fullmäktige, att bruksägaren Seth Kempe frikostigt ställt medel till regeringens förfogande för trädgårdsskolans definitiva förläggande till Söråker.

Genom den situation, som härigenom uppstått, ansågo sig fullmäktige icke böra inträda som mellankommande part och överbjuda bruksägaren Kempes generösa donation utan läto under sådana förhållanden hela frågan tillsvidare falla under avvaktan på den ställning, riksdagen skulle komma att taga till frågan om donationens mottagande och skolans förläggande till Söråker. Sedan dock numera jordbruksutskottet vid en förberedande behandling av ärendet genom särskilda delegerade givit tillkänna, att det icke vore ovilligt att, därest Härnösands stad önskade framföra sina synpunkter i frågan, uppskjuta ärendets behandling, till dess Härnösands stadsfullmäktige hunnit fatta avgörande härom, ha stadsfullmäktige ansett sig oförhindrade att trots den Kempeska donationen hävda staden Härnösands anspråk på att Norrlands trädgårdsskola även efter utgången av det mellan kungl. lantbruksstyrelsen och direktören Liljenvall såsom föreståndare för skolan ingångna kontraktet måtte få förbli i Härnösand och därstädes fortsätta sin förutvarande verksamhet.

Många skäl tala också för att en dylik anordning även ur skolans egen synpunkt skulle vara att föredraga framför en förflyttning av densamma till Söråker.

Under den snart femtioåriga tidrymd, skolan varit förlagd på dess nuvarande plats, den s. k. Hovsjorden, har jorden på detta område genom insiktsfullt och tråget arbete i hög grad förbättrats, så att den i närvarande stund uppnått en synnerlig hög grad av kultur och med avseende på jordbeskaffenheten gott torde kunna mäta sig med vilken annan som helst i hela Norrland. Vidare har skolan, om dess nuvarande förläggning bibehålles, en möjlighet att tillgodoräkna sig de dyrköpta och tidsödande erfarenheter, som vunnits under skolans hittillsvarande verksamhet genom alla intill denna tid på lång sikt utförda försöksodlingar, erfarenheter, som skolan, om den nu skulle förflyttas till en helt annan plats med helt andra betingelser, först efter långvarigt arbete skulle kunna förvärva. Det torde också utan överdrift kunna sägas, att skolan redan nu kunnat uppvisa synnerligen vackra resultat av sin verksamhet, att den lyckats uppdriva för Norrland lämpliga fruktträd, bärbuskar, prydnadsväxter, alléträd och perenna växter, som i stort antal försäljas till alla delar av Norrland, och att dess köksväxtodling givit goda impulser för denna betydelsefulla gren av dess verksamhet.

En annan viktig omständighet, som måste tagas med i beräkningen, därest skolan beredes tillfälle att kvarstanna i Härnösand, gäller dess möjligheter att därstädes förfoga över goda lärarkrafter för den rent teoretiska undervisningen. Härnösand är i eminent mening en skolstad och det möter där inga svårigheter att erhålla väl kvalificerade lärare för den undervisning, som icke lämpligen kan bestridas genom de ordinarie lärarkrafterna. I detta avseende har Härnösand ett givet företräde framför Söråker.

Det bör i detta sammanhang icke heller lämnas opåttalt, att skolan för sin framtida verksamhet icke endast behöver lämplig mark och erforderliga lokaler utan att den för driftens behöriga upprätthållande även är i hög grad beroende av möjligheten att vinna avsättning för sina trädgårdsprodukter, då dess drivande annars, vare sig detta sker genom statens försorg eller genom enskild företagsamhet, skulle ställa sig alltför kostsamt. Även ur denna synpunkt bör självfallet skolans förläggande till Härnösand ha företräde framför förslaget att förflytta densamma till Söråker. På den förstnämnda platsen finnas goda avsättningsmöjligheter för dess ur ekonomisk synpunkt viktigaste försäljningsprodukter; den bedriver därstädes redan nu en väl upparbetad affärsrörelse, har en fast kundkrets och kan, då den befinner sig i närheten av sitt egentliga och naturliga avsättningsområde, lättare beräkna den dagliga förbrukningen och lättare lämpa sig efter de speciella behoven än om den placerades på rama landsbygden. Härtill kan slutligen även fogas, att skolan med den förläggning, stadsfullmäktige tänkt sig (se bifogade karta), nästan helt kommer att omsluta det område, som upplåtits åt den blivande vanförestalten för Norrland, och den möjligheten alltså kunde förefinnas, att trädgårdsskolan, utanför sin egentliga verksamhet, genom sin härför lämpliga belägenhet kunde inrätta sig för att ge en del vanföra undervisning i trädgårdsskötsel och sålunda på ett verksamt sätt bidra till vanförevården.

I betraktande av de skäl och omständigheter, som här ovan förebragts

med hänsyn till fördelarna av skolans förblivande å dess nuvarande förläggningssort, ha Härnösands stadsfullmäktige beslutat erbjuda,

dels kostnadsfritt upplåtande tillsvidare under 20 år av ett erforderligt markområde åt Norrlands trädgårdsskola å den s. k. Hovsjorden, där skolan nu ligger, utökat med angränsande mark till en sammanlagd areal av c:a 16 hektar jämte dispositionsrätt tillsvidare, att avstås efter ett års uppsägning, av ytterligare nära två och ett halvt hektar (se närmare bifogad karta);

dels å området uppförda åbyggnader i befintligt skick, f. n. använda av trädgårdsskolan till växt- och drivhus samt lektionssalar;

dels nödiga elevbostäder och bostad för föreståndaren,

varjämte staden förbinder sig att tillsvidare under samma tidrymd driva skolan efter samma grunder, som den hittills drivits.

Allt dock under förutsättning, att staden för skolans behöriga drift erhåller minst samma statsbidrag, som den hittills åtnjutit, samt att staden beredes tillfälle att i skolans styrelse insätta tvenne representer.

Härnösand den 7 maj 1929.

Å Härnösands stadsfullmäktiges vägnar:

FRITZ KAIJSER.